

Innhold:

Fra ja til nei

Bioteknologinemda har snudd i spørsmålet om genspleiset mais.

• side 5

Gale tall fra Røkke

Chilensk politiker frykter American Monarch og hevder Røkke ikke gir korrekte opplysninger om båten.

• side 8

Disputt om Debio-laks

Kan oppdrettsfisk være økologisk? — Nei, kravene og ressursregnskapet er for dårlige, mener Natur og Ungdom.

• side 7

Indianerne vant TV-aksjonen

Regnskogsfondet har all grunn til å være fornøyd etter «Miljø for livet». Over 50 millioner kroner vil hjelpe indianerne i Amazonas.

• side 8

Sverige i gult, blått og grønt.

Sverige skal bli økologisk mønsterland.

• side 9

Giftige 60-tallshus kan skade barn

I mange hus med betongelementer fra 60-tallet er fugemassen sterkt PCB-holdig. Lekkasje kan skade barn som leker nær husveggen, mener svensk forsker. Arkivfoto: Åsmund Lindal.

Betongelementhus fra 60-tallet lekker PCB og kan skade barn som leker ved disse husene, hevder svensk professor. Statens forurensningstilsyn prioriterer ikke problemene.

Fugemassen som ble brukt i skjøtene mellom fasadeelementene kan inneholde opp til femti prosent PCB. Nå viser det seg at husene avgir PCB til luft og jord i et slikt omfang at mennesker kan skades.

• Side 4

— Velkommen, Jagland

Representanter fra miljøbevegelsen uttrykker forsiktig optimisme ved regjeringsskiftet.

Statsminister Thorbjørn Jagland har varslet en omlegging til en bedre miljøpolitikk. Fra før har han forpliktet seg på en rekke områder. På lederplass ønsker

Natur og miljø Bulletin den nye statsministeren velkommen, men skriver at vi også må regne med mange skuffelser.

• Side 2(leder) og side 3

Nå jager hunder rovdyr

Endelig en sauebonde som har suksess med pyreneerhunder. Men etter denne sesongen er det slutt på pengene til å fortsette forsøkene.

• Side 6

Natur & miljø Bulletin

utgitt av Norges Naturvernforbund

Redaktør: Arild Svalbjørg.

Redaksjon: Jens Petter Toldnæs, Siri Lehne Nilsen, Audun Garberg.

Adresse: Boks 2113 Grunerløkka, 0505 Oslo Tlf: 22 71 55 20, faks: 22 71 56 40. Direkte: 22 04 46 + 39 (Nilsen), 40 (Svalbjørg), 41 (Toldnæs), 44 (Garberg). E-post: redn@sn.no

Neste utgave: 15. november.

Abonnement: 199/år (privatpersoner), 500/år (bedrifter)

Annonser: tlf: 22 71 92 20, faks: 22 71 92 38

Trykking: Gan Grafisk. Trykket på 100% resirkulert papir.

Norges Naturvernforbund: Har samme postadresse som N&M Bulletin. Web: <http://www.grida.no/ngo/naturvern> e-post: naturvern@sn.no

INNLEGG

BERNT H. LUND

leder i grønn skattekomisjon

Vinnerne og taperne inntar sine posisjoner

Enhver endring i skattesystemet vil påvirke folks økonomi. Noen vil tape på dem, andre vil vinne. Noen ganger er det lett å se hvem som vil bli taperne og vinnerne, andre ganger kan det være mer diffust.

Grønne skatter er ment å skulle gå ut over forurensere, over forbrukerne av vårt miljø, et forbruk de kanskje aldri har vært nødt til å betale for. De fleste forurensere har imidlertid vært klar over at deres adferd har miljømessige virkninger, og de vil raskt oppdage om denne forurensende atferden nå skal begynne å koste mer, og om de eventuelt må endre sin atferd med de kostnader det vil medføre.

Som regel har de grønne skattene eller miljøavgiftene forsvunnet inn i statskassa og blitt brukt til finansiering av offentlige utgifter eller overføringer uten at en har kunnet se sporene etter dem. Det nye med den skattereformen som Grønn skattekomisjon foreslo, er at det beløpet, eller provenyet, en får inn, skal øremerkes til å redusere skatt på arbeid, i første rekke arbeidsgiveravgiften. Noen framstiller dette som et snedig påfunn for å vinne politisk støtte for reformen fra de som er tilhengere av at det skapes flere arbeidsplasser. I realiteten dreier det seg om sunn fornuft, eller mer presist om å sørge for at skattesystemet bidrar til en mer effektiv bruk av ressursene arbeid og miljø.

Det tok ikke lang tid før forurensere var på banen i et forsøk på å forhindre at de skulle bli utsatt for økonomiske påkjenninger.

Prosessindustriens Landsforening (PIL) med god støtte fra Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO) advarte særlig mot å oppheve fritakene for å betale CO₂-avgift. Vinnerne ved skatteomleggingen hørte en ikke noe fra i denne første fasen.

Nå har utredningen fra den Grønne skattekomisjonen vært ute på høring, og ved å lese de uttalelsene som er kommet inn, kan en se hvem som oppfatter seg som vinnere. I første rekke er det de virksomheter som ikke er utpreget forurensende, og som dertil er arbeidskraft-intensive, de som har relativt mange mennesker sysselsatt i forhold til kapitalinnsatsen. Her finner vi f.eks. Handels- og Servicenærings Hovedorganisasjon, Norsk Bonde- og småbrukarlag, Akademikerne Fellesorganisasjon (AF) og Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS). Interessant er det bl.a. å merke seg hvordan LOs og YS' ulike medlemsstruktur slår ut. Det faktum at arbeiderne i prosessindustrien veier tungt i LOs medlemsmasse, gjør at LO må ivareta deres interesser. YS har andre yrker som sin base, og kan tre fram med en klar miljøprofil. I YS' prinsipprogram heter det bl.a. «YS vil sette miljøhensyn foran økonomiske hensyn», og i et utkast til skattepolitisk posisjonsnotat som ledelsen har lagt fram, er miljøengasjementet sterkt formulert.

Det virker som vinnerne og taperne har inntatt sine posisjoner. Nå er det duket for politisk kamp. Vi får bare håpe at alle etterhvert vil se seg tjent med at miljøet vinner.

Mer miljø med ny minister?

Thorbjørn Jagland har mye å forsvare på miljøsidan når han setter seg til rette i statsministerstolen.

N&M Bulletin
SIRI LEHNE NILSEN

«Jeg ønsker først og fremst å jobbe for et økologisk holdbart Norge.» Det var det aller første Thorbjørn Jagland sa om den nye regjeringens politikk etter at han hadde tatt over som statsminister. Miljøloftet står ikke alene.

Aftenposten 24.8.96:

— Vi må ta utgangspunkt i grønn skattekomisjon og deres forslag til skatte- og avgiftsordninger. Dessuten vil vi jo forplikte oss til å dekke det innenlandske forbruket med fornybar energi. Det sa Thorbjørn Jagland da han tidligere i høst presenterte forslaget til nytt prinsipp- og arbeidsprogram for Arbeiderpartiet. Jagland ledet arbeidet med programmet.

Her er noen smakebiter fra miljøkapitlene i programmet:

Klimautfordringer:

«Det må satses betydelige midler på fornybare energikilder. (...) Norge skal være

ledende innen energiteknologi og fornybare energikilder.»

Utslipp til vann:

«Vi vil redusere utslippene fra landbruket ved å bidra til mer økologisk landbruk, og mindre bruk av kunstgjødsel og sprøytemidler. Rehabilitering og utbygging av renseanlegg og ledningsnett i kommunene, blant annet i form av nitrogenrensing, skal fortsette.»

Kalking:

«Bevilgningene til kalking skal opprettholdes.»

Energisparing:

«De regionale ENØK-sentrene bør få en klarere utøvende pådriverrolle, og organiseres selvstendig i forhold til el-produzentene slik at rollekonflikter unngås. (...) Et system for energimerking av bygninger, utvikling av miljørevisjon for bedrifter og offentlige virksomheter, samt ENØK-

tilskudd og andre tiltak skal stimulere boligsammenslutningene og husholdningene til å satse mer på energiøkonomisering.»

Kjemikalier:

«Siden våre kunnskaper er begrensede må føre-var-prinsippet i størst mulig grad anvendes ved introduksjon av nye kjemiske stoffer. (...) Bevisbyrden for at stoffet kan benyttes bør ligge på produsenter eller andre som ønsker å ta stoffet i bruk.»

Fornybar energi:

«Vi vil gi støtte til bygging og ombygging av fyringsanlegg for bruk av biobrensel i boliger, næringsbygg, offentlige bygg.»

Tiltak mot utslipp:

«Opplysningene fra målestasjonene skal følges opp med tiltak som kan redusere miljøbelastningene, dersom støy- og luftforurensning overskrider grenseverdier knyttet til helse og livskvalitet.»

Kollektivtrafikk:

«Byer med store samferdselsbelastninger skal få økte statlige bidrag til utvikling og utbygging av kollektiv-

tilbud og bybaner. Samtidig skal det benyttes veiprising og differensierte bompengavgifter, parkeringsbegrensninger og reguleringer.»

Luftfart:

«Vi vil realisere miljøkostnadene ved luftfarten gjennom økte flyseteavgifter innenlands, og ved å utvide avgiftene på flystøy.»

Sykkel:

«Vi vil bygge ut et sammenhengende statlig hovedveinett for gang- og sykkeltrafikk i byer og større tettsteder.»

Arealplanlegging:

«Miljøkostnadene må veie like tungt som økonomihensyn når lokalisering- og utbyggingsvedtak fattes.»

Spesialavfall:

«Innsamlingen og mottaket av spesialavfall skal utvikles og forbedres. Innen år 2000 skal praktisk talt alt miljøfarlig avfall som oppstår i Norge, gjenvinnes eller behandles i godkjente norske deponerings- og destruksjonsanlegg. ■

Kan vi stole på Jagland?

«Et økologisk holdbart Norge», sier Jagland. «Energiprisene må holdes høye for at folk skal spare på strømmen, og sånn at det skal lønne seg å bygge ut alternative energikilder», sier han. «Grønn skattekomisjon», sier han med overbevisning. I det hele tatt har Thorbjørn Jagland markert seg med overraskende friske og tildels forpliktende utsagn om miljøpolitikken til den nye regjeringen.

Og han har gjort mer. Han har flyttet en utbyggingskåt samferdselsminister over i kommunaldepartementet, og satt inn en tidligere miljøvernminister og assisterende riksantikvar i departementet for biler, tog og fly. Han har satt inn en skeptiker til nødverge-paragrafen i forhold til store rovdyr som justisminister. Han har beholdt en miljøvernminister som riktignok har tapt mange interne drakamper i den tidligere regjeringen, men som i alle fall ingen tviler på engasjementet til. Han har flyttet gass-Jens til et departement hvor han må tenke helhet i stedet for sektorinteresser. Han har skilt Næringsdepartementet fra Energidepartementet, sånn at det kanskje ikke lenger vil være bra for Norge det som er bra for Statoil og Hydro. Han har til og med fått et menneske inn i regjeringen som har til oppgave å tenke langsiktig, og det er i seg selv bra for dem blant oss som er opptatt av miljøet.

Det ser kort sagt ut til at Thorbjørn Jagland mener alvor.

Likevel er vi helt sikre på at vi kommer til å bli skuffet. Allerede når regjeringen Jagland avslår anken mot NVEs konsesjon til de to gasskraftverkene vil vi bli skuffet. Når det drøyer med å fjerne unntakene fra CO₂-avgift fordi Jagland skylder sin gode politiske venn Yngve Hågensen såpass, blir vi ytterligere skuffet. Og sånn kommer det til å gå en lang rekke ganger når Jaglands miljøpolitiske visjoner møter industriens og LOs og bilorganisasjonenes virkelighet. Jagland er jo ikke revolusjonær, eller som Dagsnytt's erfarne kommentator Håvard Narum har sagt det: Politikken kommer til å ligge fast, men stilen blir litt annerledes.

Det har utvilsomt Narum i hovedsak rett i. Når vi likevel er optimistiske, er det fordi miljøpolitikken er det området Jagland klarest varsler en endring av. Det må bety noe. Derfor er du velkommen, Thorbjørn. ■

Håpefulle miljøvernere

Miljøbevegelsen gir uttrykk for forsiktig optimisme i forbindelse med statsminister-skiftet.

— Hvilke følger får det for miljøpolitikken at Thorbjørn Jagland tar over som statsminister? Natur & miljø Bulletin stilte spørsmålet sentrale personer i miljøbevegelsen.

Thor Traasdal, daglig leder i Framtiden i våre hender: — Jeg er skuffet over Gros manglende oppfølging

av Brundtlandkomisjonen. Om Jagland vil greie det bedre er usikkert. Men vi har fått noen signaler som går i riktig retning: Han har sagt at alle nye energibehov i Norge skal dekkes av fornybar energi. Dessuten har han åpnet for ordninger som gjør det lettere å dele arbeid. Det kan gi oss full sysselsetting uten sterk vekst.

Greta Talleraas, leder i Greenpeace: — Det er å håpe at regjeringen Thorbjørn Jagland vil styrke

miljøverndepartementet slik at det får tyngde på linje med finans- eller samferdselsdepartementet, og at statsministerskiftet vil medføre mer effektivt miljøarbeid i Norge.

Lars Haltbrekken, leder i Natur og Ungdom: — Det er positivt at vi blir kvitt personen som er årsak til myten om at Norge er et foregangsland i miljøpolitikken. Men jeg tror ikke det vil ha noen vesentlig betydning for norsk miljøpolitikk. Stø kurspolitikken vil fortsette. ■

Heidi Sørensen, leder i Norges Naturvernforbund: — Jagland har sagt mye positivt. Jeg håper han føler uttalelsene forpliktende. Blant annet har han sagt at fornybare energikilder skal dekke innenlands el-behov. Vi får håpe statsministerens ord blir stående — og ikke Jens Stoltenbergs ønske om å bruke gasskraft i Norge. Jagland har også uttalt seg positivt om grønn skatt. Jeg håper han får fortgang i arbeidet. ■

Miljøgift i 60-tallshus

Betongelementhus fra 60-tallet lekker PCB og kan skade jenter som skal bli mødre senere i livet, hevder svensk professor.

N&M Bulletin
JENS P. TOLDNÆS

Betongelementhus, bygget i god tro på sekstitallet, kan skade kommende generasjoner. Bygningene inneholder betydelige mengder av miljøgiften PCB.

Det var vanlig å bruke fugemasse av tiokol-typen i skjøtene mellom fasadelementene. Denne fugemassen kan inneholde opptil femti prosent PCB. Nå viser det seg at husene avgir PCB til luft og jord i et slikt omfang at mennesker kan skades.

Bo Jansson er professor i kjemisk miljøanalyse ved Stockholms universitet. Han mener 60-tallshusene er en større fare enn forskerne hittil har trodd, og at samtlige hus bør saneres. En slik san-

ering, som i praksis går ut på å bytte ut samtlige betongelementer, vil for Sveriges vedkommende koste omlag tre milliarder kroner.

— Over tid brytes fugemassen ned av vind og regn. Den blir til et fint PCB-holdig pulver som forgifter miljøet, sier han til N&M Bulletin.

Høye verdier

Jansson har undersøkt 60-tallshus i Sättra, en forstad utenfor Stockholm. Der har han analysert luft og jord inntil bygninger med fugemasse med opptil 25 prosent PCB.

Resultatet var overraskende. Når det var sol og vindstille inneholdt luften inntil veggene opptil hundre ganger mer enn hva som er normalt selv i storbyluft.

Fordi fugemassen brytes ned og drysser av veggene er PCB-innholdet i jorden høyest helt inntil husveggen. Her målte Jansson verdier opptil ett milligram per kilo.

— Dette er femti ganger høyere enn det Naturvårdsverket tillater i jord som brukes til grønnsakdyrking, sier han.

— Kan det være farlig å bo i disse husene?

— Eksponering av jentebarn som skal bli mødre kan være farlig. Det kan skje ved at barn får i seg jord. Ellers er det ikke snakk om noen akutt giftighet, sier Jansson.

Borte i 2015

I Tyskland er skoler hvor det har vært brukt PCB-holdig fugemasse stengt av frykt for PCB-forgiftning.

Fugemasser av tiokol-typen ble forbudt i Sverige og Norge på begynnelsen av syttitallet.

Det er litt usikkert hvor mye som har vært brukt i de to landene. Jansson mener det er snakk om mellom 100 og 500 tonn i Sverige.

Statens forurensningstilsyn oppgir 80 - 100 tonn i sin rapport «PCB i Norge». Fugemasse er likevel ikke blant de PCB-kildene SFT velger å prioritere. Mens tidspunktet for utfasing av PCB-holdige kraftkondensatorer og transformatorer er satt til 1997, skal ikke den PCB-holdige fugemassen være faset ut før i 2015.

Derfor er PCB farlig for barn

Mennesket er mest sårbart overfor miljøgifter når det er i utviklingsfasen. Særlig i perioden som foster. Undersøkelser på dyr viser at mengden PCB hos hanner er ganske konstant hele livet.

For hunn-dyr synker mengden etter en fødsel. Dette skjer fordi moren blir kvitt giften via den eneste kanalen kroppen kjenner - gjennom morkake og morsmelk. Offret er paradoksalt nok hennes eget avkom, som kan bli født med alvorlige skader. ■

Treg tilbakekomst for canadisk torsk

Torskebestanden ved Canadas atlanterhavskyst vokser ubegripelig langsomt etter sammenbruddet tidlig på 90-tallet, mener canadiske forskere.

N&M Bulletin
ARILD SVALBJØRG

— Når bærekraftig høsting kommer i konflikt med grunnleggende økonomiske interesser, taper ofte den første. Det er tilfelle med det nordøst-atlantiske torskefisket, konkluderer en ny rapport om emnet, Northwest Atlantic Cod Fishery.

En av forfatterne av rapporten, Colin Maxwell i miljøorganisasjonen Canadian Wildlife Federation, sier at kollapsen i dette torskefisket

er «den verste økologiske katastrofen i vår tid.» En av verdens største torskebestander var nær null.

Det voldsomme fallet i torskebestanden kulminerte i full fiskestopp i 1993. Da hadde det vært en nedgang i bestanden i flere tiår, samtidig som fiskerne fikk stadig mer effektive fiskebåter som tok en stadig større andel av fangsten på dypt vann.

Seksjonsleder Tore Jacobsen ved Havforskningsinstituttet i Bergen deler ikke canadiernes overraskelse over

at det går så langsomt å bygge opp stammen igjen.

— Faktum er at den bestanden er fisket ned på et veldig lavt nivå, og det er ingen gitt å si når den vil komme seg igjen. Beskatningen har vært altfor høy, og det er blitt ennå mer klart i ettertid. Det er vanskelig å si om noe tilsvarende kunne skje i Norge, sier Jacobsen. — Men vi har i alle fall - når vi ser bort fra Smuthullet - en langt bedre kontroll med fisket enn de hadde i Canada. Det er et godt samarbeid mellom Norge og Russland når det gjelder kvotene, og oversikten over størrelsen på

årsklassene er dessuten bedre enn den de hadde, sier Jacobsen.

Han understreker likevel at vi har en del av de samme grunnleggende problemene.

— En av drivkreftene bak et slikt overfiske, er overkapasiteten i fiskeflåten. Det er for mange båter, og de er for effektive. Slik er det også i Norge. Når man da har for høy beskatning og dårlig kontroll, har man ingenting å stå imot naturlige svingninger med. I Barentshavet var også beskatningen på et nivå på 80-tallet som kunne ført til sammenbrudd, sier Jacobsen. ■

Skiftet mening: — Nei til genspleiset mais

— Nei takk, sa Bioteknologinemnda nylig til en ny genmodifisert mais. Da en tilsvarende mais-sak ble behandlet for halvannet år siden var svaret ja.

N&M Bulletin
SIRI LEHNE NILSEN

— Det har blitt mer stuerent å komme med innvendinger mot genmodifisering, mener Karen Johanne Baalsrud.

Hun er representanten til Norges Naturvernforbund i Bioteknologinemnda. Baalsrud mener skepsisen til genmodifiserte planter øker både blant fagfolk og politikere.

— Endringen i Bioteknologinemndas syn på to nesten identiske maisplanter er godt eksempel, mener hun.

Gen med insektgift

Begge de to maisplantene har fått tilført et gen fra bakterien *Bacillus thuringensis* (Bt). Genet lager en insektgift, og beskytter planten mot angrep fra sommerfugllarven maisborer.

Begge har også et gen som gir motstandskraft mot antibiotika.

I avslaget fra oktober i år argumenterer nemda først og fremst med at planter som produserer insektgift «...ikke

vil være en langsiktig og bærekraftig løsning på insektproblemet i landbruket.» Samtidig ber nemnda søkeren dokumentere at bruken av kjemikalier vil bli lavere med slike planter.

For halvannet år siden sa flertallet i nemnda at det var flere fordeler enn ulemper ved planter som lager gift mot insekter. De «...vil kunne redusere bruken av kjemiske plantevernmidler og bidra til et mer miljøvennlig landbruk.»

I den siste mais-uttalelsen er dessuten nemnda sterkt kritisk til at maisen inneholder et gen som gir motstandskraft mot antibiotika. Det gjorde også den første maisen, men temaet ble overhodet ikke berørt i den forrige uttalelsen.

Liten betydning

— Tidligere har Bioteknologinemnda oftest sagt ja til godkjenning og samtidig påpekt hva som bør endres. Siden det gjelder en markedsføring i hele EØS-om-

rådet, har forbeholdene våre liten betydning. Selv om vi finformulerer betenkelighetene våre, vil «ja, hvis...» i praksis bety «ja», sier Baalsrud. Hun mener et «nei, hvis ikke...»-svar har større mulighet til å påvirke plante-foredler-firmaene i riktig retning.

Ikke mer skeptisk

Svanhild Foldal i Bioteknologinemndas sekretariat tror ikke at nemnda generelt er blitt mer skeptisk til genmodifiserte planter. Samtidig sier hun at skeptikerne har blitt flere. Til nå har de ofte vært i mindretall.

— Vi kan si at nemnda generelt er blitt mer kritisk til å bruke markørgener som er motstandsdyktige mot antibiotika. Det har vært stor oppmerksomhet rundt dette i den siste tiden. Men hovedårsaken til at nemnda har skiftet mening i denne saken er nok at man ikke har sett noen vilje hos industrien til å dokumentere at den genmodifiserte maisen er miljøvennlig. I den forrige maisuttalelsen etterlyste nemnda både det, og grundigere undersøkelser av hva som kan skje med organismer i naturen. Men ennå har det ikke skjedd noe, sier Foldal. ■

Sagt og skrevet

Et tap

«Det er et tap at Brundtland går av, fordi hun er en av de ytterst få statsledere som virkelig har gjort en innsats for å oppnå bærekraftig utvikling for miljø og ressurser.» *Lester Brown, president i Worldwatch til Aftenposten*

Sau og rovdyr

«Vi er fortsatt av den oppfatning at sau og rovdyr kan leve side om side.» *Naturvernforbundets generalsekretær Terje Kronen om at sauetallet i rovdynenes kjerneområder øker.*

Hvorfor, Kaci?

«Hadde du «stått fram» som en hvem-som-helst, skulle jeg tenkt at du ikke visste bedre, at du hadde lov til å si din mening, eller at Dagbladet hadde en ussel måte å konfliktorientere stoffet sitt på. Du visste utmerket godt at ditt livsviktige budskap ble ytret tre dager før aksjonen, du visste enda bedre hvem du uttalte deg til. Og jeg fatter ikke hvordan du kunne! Hva ville du oppnå?» *Bassebærer Cecilie Enger i Asker og Bærums budstikke.*

▼ fakta

Bioteknologinemnda er et offentlig, frittstående og rådgivende organ. Den skal uttale seg både om konkrete og generelle bioteknologisaker. Nemda skal også informere om bioteknologi. Regjeringen oppnevner medlemmene i nemnda. Dette ble gjort for første gang i 1991.

Markørgener som er motstandsdyktige mot antibiotika brukes som verktøy i arbeidet med å genmodifisere planter. Metoden er kritisert fordi man er usikker på om den kan bidra til å at sykdomsbakterier utvikler motstandskraft mot antibiotika.

— Trenger ikke genmat

— Genmodifisert mat er ikke nødvendig i Norge i dag. Det var den klare beskjeden da «vanlige folk» skulle si sin mening om temaet.

En lekfolkskonferanse om genmodifisert mat ble nylig arrangert av Bioteknologinemnda og de nasjonale forskningsetiske komiteer. 16 personer mellom 18

og 72 år fordypet seg i emnet før de sammen laget en rapport.

I rapporten tar lekfolket klart avstand fra å tillate genmodifisert mat her i landet. Hvis det allikevel tiltales, mener panelet at maten må merkes, slik at forbrukerne selv får velge om de vil kjøpe den eller ikke. ■

Hund skremmer rovdyrene

Sauebonde Bjørn Engen i Hattfjelldal har hatt store tap hvert eneste år som en følge av rovdyr. Inntil i år. Det har to pyreneerhunder sørget for.

N&M Bulletin
JENS P. TOLDNÆS

Prosjektleder Inger Hansen ved Tjøtta Fagsenter er godt fornøyd med de foreløpige resultatene av pyreneerhundprosjektet i Hattfjelldal.

— Ja, både vi og bonden er godt fornøyd så langt. I motsetning til tidligere år har det vært lite skader. Alt kan riktignok ikke krediteres hundene. Det har vært nedgang i skader andre steder også og dette må vi ta med i beregningen, sier hun.

Mister opptil 40 dyr

Bjørn Engen slapp to hundre dyr på beite i mai. Vanligvis mister han 20-40 dyr hvert år som en følge av at bjørn, jerv, gaupe og kongeørn har forsynt seg.

I år har pyreneerhundene trolig sørget for at tapet bare er fire lam. Det er heller ikke funnet kadaver av disse som viser at de er tatt av rovdyr.

— Tidligere har det vært forsøkt med båndhund. Dette har ikke fungert. Nå har vi hatt to personer med løshund som har gått annenhver natt, forteller Hansen.

Til sammenligning mistet Engen 25 dyr i 93, 36 dyr i 94 og 29 dyr i 95. Besetningen har vært omtrent like stor i hele perioden.

Spesielt gaupe har vært et problem for Engen. Kanskje er hundene spesielt effektive overfor dette rovdiret.

— Hundene har vært svært aktive i skogområdene hvor vi vet det er en etablert gaupestamme. Hundene har heller ingen problemer med

å jage gaupe. Jerven derimot, er en tøffere motstander som nok kan finne på å gå til motangrep på hundene, sier Hansen.

Skremmer alt

Den digre pyreneerhunden er en typisk vokterhund som gjør på alt fra bjørn til tommerbiler for å skremme dem. Tidligere har det vært

et problem at hundene har vært for innpåsletne og skremt vettet av sauene også.

— Hvordan har dere fått bukt med dette?

— Vi «juksa litt» i år ved at vi brukte hunder som var behandlet med elektrisk halsbånd. Hundene ble ikke livredde for sauene etterpå, men holdt seg på respektfull avstand. Dette er nok helt nødvendig i ukjente besetninger og på fellesbeite.

Hansen har merket en viss lokal skepsis mot prosjektet fra jegere som var redde for at viltet også skulle bli skremt ut av området. Foreløpig ser denne frykten ut til å være ubegrunnet.

Rovdyr koster penger

— Er dette en realistisk måte å drive sauehold på?

— Ja, men bare dersom Staten går inn med tiltak som en følge av at det faktisk koster noe å ha rovdyr her i landet.

Pyreneerhundprosjektet er finansiert av Norges Forskningsråd, foreløpig bare ut året.

— Vi har ikke penger til å drive prosjektet neste år, men vi søker landbruks- og miljøvernvedtatte i Nordland, så får vi håpe de ser viktigheten av dette, sier Hansen. ■

Seminar mot flom

Rapporten fra Flomtiltaksutvalget har provosert mange naturvernere. I Stor-Elvdal har Naturvernforbundet alliert seg med kommunen for å få gjennom sine tiltak for å hindre flomskader.

N&M Bulletin
ARILD SVALBJØRG

— Trua på at du kan bygge deg vekk fra flomproblemer har fått et grunnskudd gjennom erfaringene fra 1995, sier Arne Tronstad, leder av Naturvernforbundet i Stor-Elvdal. Likevel er det nettopp slike utbygginger som dominerer i Flomtiltaksutvalgets rapport. 14. november arrangerer derfor Naturvernforbundet i «flomkommunen» i Østerdalen et seminar sammen med kommunen om tiltak mot flom.

En lang rekke eksperter fra ulike fagfelt som berører temaet skal delta som innledere, og arrangørene har invitert representanter fra samtlige kommuner som blir berørt av anbefalingene fra

Flomtiltaksutvalget.

Utfordrer naturvernet

— Flomtiltaksutvalget har kommet med så mange utfordringer til naturvernet. Det er veldig alvorlig, og tvinger oss til å tenke svært nøye gjennom vårt forsvar for natur og miljø, sier Tronstad.

— Det dreier seg om kampen mot at elva skal bli redusert til ei vassrenne gjennom landskapet, det dreier seg om forslagene til kraftutbygginger og økte reguleringer, og forslagene om å overføre vann mellom vassdragene, for eksempel mellom Glomma og Rena, sier han.

Flyter fritt

— Hva er alternativene?

— Erfaringene viser at flommen gir minst skade der

elva får lov til å bre seg utover hele dalen, i stedet for å bli presset inn i et smalt og hurtigflytende løp. Det er viktig å beholde kantvegetasjonen mot elva, som bremser flomvannet og hindrer at det oppstår skade. Kommunene må orientere seg om hvor flommen nådde både i 1789 og 1995, og ikke bygge på steder som er utsatt. Vi må ta i bruk igjen gammel kunnskap om hvordan bygninger som blir utsatt for flom skal få minst mulig skade, understreker Tronstad.

Mer kunnskap

— Hva håper dere å oppnå med å samle folk fra flomutsatte kommuner til seminar?

— Vi håper at de skal reise hjem med mer kunnskap, og først og fremst med et mer langsiktig perspektiv når de seinere skal behandle spørsmålet om hvordan de skal sikre seg mot flomskader. Da tror vi at de vil ta hensyn til naturen og miljøet, sier han. ■

Skepsis til øko-fisk

En gjeng privilegerte oppdrettslaks plasser omkring i Bergenstraktene. De har bedre plass til svømmeturen enn sine artsfrender, er friskere og spiser mat uten kunstige tilsetningsstoffer. Men fortjener de merkelappen «økologisk»?

N&M Bulletin
SIRI LEHNE NILSEN

— Oppdrettsfisk kan ikke være økologisk. Disse fiskene er garantert veldig mye bedre enn vanlig oppdrettsfisk. Men det vil alltid være

mest økologisk å fiske vill fisk, sier Kjersti Album i Natur og Ungdom. Hun har vært med på å utforme kravene til øko-fisken.

Økologisk på prøve

Prøveprosjektet med økologisk

Norsk urfisk truet

Svalbard-røya vandret inn for 100 000 år siden. Overfiske gjør at den er på vei ut.

N&M Bulletin
JENS P. TOLDNÆS

Professor Kjell J. Nilssen ved Universitetet i Trondheim er bekymret for vår eldste ferskvannsfisk, svalbard-røya. Et effektivt garnfiske har ført til at det mangler en rekke årsklasser av denne tøffe urfisken. Svalbard-røya har klart å overleve ekstreme naturforhold, altfor ekstreme for laks og ørret. Overfiske med garn kan likevel vise seg å bli for mye for arten.

— Det har vært drevet et overeffektivt garnfiske i både sjø og vann på Svalbard. Det kan mangle opp til tyve årsklasser av røya. Situasjonen er kritisk, sier Nilssen til universitetets tidsskrift GEMINI.

Den eldste

I følge Nilssen kan svalbard-røya ha de eldste ferskvannsfisk-genene vi kjenner. Etter-

som det nordvestre hjørnet av Spitsbergen trolig har ligget isfritt for 100 000 år siden kan røya ha vandret opp 90 000 år tidligere enn røya på fastlandet.

Mysterium

Svalbard-røya har forundret forskerne ved å opptre i flere, og tildels pussige former. Arten kan være anadrom, det vil si sjøgående. Den kan også være stasjonær innlandsfisk og den forekommer som dverg. Den siste formen blir aldri større enn tolv cm lang selv om alderen kommer opp i 25 år. Det pussige er at alle disse formene kan gi opphav til hverandre. Vanligvis ligner avkommet foreldrene, men ei sjørøye kan også få en dverg som avkom. Dette fenomenet, som kalles «the arctic char problem», er stadig et mysterium blant forskere. ■

isk oppdrettslaks er satt i gang av Debio — organisasjonen som godkjenner økologiske landbruksprodukter. To anlegg har vært i drift siden 1995, og til våren skal Debio bestemme seg for om ordningen skal bli permanent.

95 prosent av føret til øko-fisken skal være økologisk og/eller laget av villfisk. Det skal i tillegg være fritt for antibiotika og en rekke kunstige tilsetningsstoffer. Fisken har dessuten større plass enn vanlig, og skal slaktes på en skånsom måte. Dersom fisken har fått medisiner, kan den ikke selges som økologisk. Debio vil heller ikke tillate genmodifisert fisk.

Menneskemat til fisken

Kjersti Album mener Debio har forsømt seg når det gjelder ressursregnskapet til oppdrettslaksen.

— Hvis oppdretterne garantert brukte avskjær fra villfisk som før hadde jeg vært mer positiv. Men reglene stiller ingen krav om dette, sier Album. Hun poengterer at det ikke er ressursvennlig å føre laksen med villfisk som kunne vært menneskemat.

— Man kan også spørre seg om det er greit at fisken føres med økologisk dyrket korn, som også mennesker kunne ha spist. Denne problemstillingen har man selvfølgelig også når det gjelder

husdyrhold ellers, sier Album. Hun presiserer at hun har stor tillit til Debios håndtering av økologisk landbruk.

Villfisk alltid best

Kaare Johnsen i Debio medgir at villfisken alltid vil være et bedre miljøalternativ — så lenge det er en kontrollert, bærekraftig fangst.

— Poenget er at det allikevel drives oppdrett. Da er det bedre å få denne virksomheten så miljøvennlig som mulig, mener han.

Johnsen ser at Debio kan kritiseres for å legitimere alternativer som er «mindre miljøskadelige» istedet for å merke klart miljøvennlige produkter.

— Men hvis ikke Debio tar oppgaven med å merke oppdrettsfisk, vil andre gjøre det. Jeg tror det beste er at det økologiske miljøet tar kontroll med merkingen.

Johnsen påpeker at det er stor etterspørsel etter økologisk oppdrettsfisk. Prøvefisken selges i dag i NKL-butikkene i Norge, dessuten eksporteres den til både Tyskland, Belgia og Japan.

— Forsvinner ikke miljøgevinsten når fisken fraktes langt avgårde?

— Vi ser det poenget, men kan ikke dirigere hva produsenten gjør med fisken etter at den er alet opp, sier Johnsen. ■

Bil drepte fire ørner

Fire ørner og åtte gauper ble kjørt ihjel av bil siste jaktår. Toget tok livet av to gauper og ei ørn, ifølge den offisielle statistikken.

Totalt har Statistisk Sentralbyrå registrert 36 døde havørner og 11 døde kongeørner siste jaktår (april 95-mars 96). Det er tre flere kongeørner, men sju færre havørner enn året før.

Statistikken kan også for-

telle oss at en bjørn ble skutt som skadedyr i jaktåret 1995/96. Blant store rovdyr var avgangen siste år størst for gaupe med i alt 103 dyr, hvorav 82 ble felt under kvotejakt. Tilsvarende tall for 1994/95 var 64 og 48 dyr. For jerv var avgangen i alt 16 dyr. Sju av disse ble felt under lisensjakt. I 1994/95 var avgangen 17 dyr. Åtte felt under lisensjakt.

— Røkke oppgir gale tall

Norsk bistand til chilenske kystfiskere hjelper lite når store subsidier til Røkke knekker de samme fiskerne, mener chilensk politiker som også hevder at Røkkes fangsttall er gale.

N&M Bulletin
JENS P. TOLDNÆS

— Norge er flinke til å beskytte egne fiskeressurser, men dere tar også svært godt for dere i andre land, sier den chilenske ungdomspolitikeren Claudia Berrios til N&M Bulletin. Berrios er president i Vanguardia Liberal, en organisasjon som kan sammenlignes med Unge

Venstre i Norge. Hun sikter til Norges kamp mot islend- ingene i Smutthullet og det faktum at Kjell Inge Røkkes nye båt American Monarch snart er på vei til Chile for å fiske kolmule.

Tusen tonn

Berrios mener American Monarch er en så stor og effektiv fiskebåt at den vil være umulig for myndighetene å

kontrollere.

— En slik fabrikktråler kan fiske tusen tonn per dag og hele foredlingsprosessen vil foregå på båten. Dette skal skje så kjapt at at selv med store ressurser til kontroll vil det det være umulig å vite hvor mye fisk båten faktisk fanger. Myndighetene vil måtte stole på Røkkes egne tall, sier hun.

Og nettopp Røkkes egne tall har Berrios liten tiltro til. Bestanden av fiskeslaget Merluza austral, en type lysing som kystfiskerne lever av, er sterkt truet. American Monarch planlegger å beskatte hovednæringskilden til Merluza austral og bifangster vil i tillegg være langt høyere enn Røkke oppgir, hevder Berrios.

— Tall fra Chiles Sentralbank viser at hele fem prosent av fangsten vil være Merluza austral. Dette utgjør tyve prosent av den årlige totalkvoten. Disse tallene står i sterk kontrast til Røkkes egne tall. Han hevder at lysing kun vil utgjøre 0,8 prosent av fangsten, sier hun.

Norsk støtte

Norske myndigheter har gjennom et prosjekt drevet av Norsk Folkehjelp støttet de chilenske kystfiskerne med nesten to millioner kroner. Støtten har i hovedsak blitt brukt til å stanse fabrikktrålerne som kystfiskerne mener ødelegger næringsgrunnlaget deres.

55 millioner til indianerne

Regnskogsfondet er TV-aksjonens store vinner. Organisasjonen har unngått negative medieoppslag og styrket sine aksjer hos det norske folk. I tillegg klarer organisasjonen å femdoble de omlag elleve millionene som utgjør Regnskogsfondets del av årets TV-aksjon.

N&M Bulletin
JENS P. TOLDNÆS

— Regnskogsfondet er bearbet over å ha fått spise kirsebær med de store. Nå har vi sikret egenkapital til prosjektene våre i fem-seks år framover og vi har har aldri stått sterkere som organisasjon.

Daglig leder i Regnskogsfondet Andrew Kroglund er sliten, men godt fornøyd etter TV-aksjonen «Miljø for livet».

• Omlag elleve millioner kroner utgjør Regnskogsfondets del av innsamlingspotten. På grunn av at Regnskogsfondet bruker pengene

som egenandeler til prosjekter blir pengene femdoblet.

— Omlag halparten av bistandsmidlene på statsbudsjettet forvaltes av Kontoret for private organisasjoner. Disse pengene brukes til prosjekter hvor organisasjonene har skaffet tyve prosent av prosjektmidlene. Derfor blir summen femdoblet, sier Kroglund.

Berømmer Berntsen

Kroglund berømmer miljøvernminister Thorbjørn Bern- tsen for at Regnskogsfondet er blitt den sterke bistands- organisasjonen den er i dag.

— Thorbjørn Berntsen skjønte viktigheten av det arbeidet vi gjorde og sørget for at vi fikk nødvendig drifts- støtte i en kritisk periode for noen år siden. Han reiste jo også selv inn i Amazonas og så på forholdene, sier han.

Selv om Regnskogsfondet administrerer store beløp til prosjekter i Brasil lever organisasjonen fra hånd til munn når det gjelder driften i Norge.

Stor pågang

— Vi får noen penger fra staten til drift. Dette er helt nødvendig både for staten og oss. Vi er en spesialistorganisasjon og hjelper jo til med å oppfylle biodiversitetskonvensjonen, sier Kroglund.

Regnskogsfondet har merket stor pågang fra publikum etter «Miljø for livet», og har vanskelig for å besvare alle henvendelsene.

— Dette er jo et hyggelig problem. Det er spesielt sko-

ler som hendvender seg. I løpet av neste år tror jeg faktisk ikke det vil være mange i Norge som ikke har hørt om Regnskogsfondet.

— Er ikke offer

Kroglund føler ikke at Regnskogsfondet ble et offer i turbulensen rundt årets TV-aksjon.

— Nei det er feil å kalle oss offer. I anførselstegn kanskje, men i motsetning til mange av de andre organisasjonene er vi ikke politiske - det er ingen i Norge som er uenig med oss. Vi fikk da heller ingen negativ medieomtale i tiden før aksjonen.

— Selvsagt kunne vi fått inn mer penger, men vi føler at vi har stått sammen om en flott aksjon og kommet styrket ut av den. Vi kom sent med som fullverdige partnere og har fått en høy prosent av pengene. Da går det ikke an å være misfornøyd.

Milliardpakke fra Persson

Sveriges statsminister Göran Persson varsler en milliardplan for miljø og arbeidsplasser. — Vi kan gjøre Sverige til et økologisk mønsterland på 25 år, sier Persson.

N&M Bulletin
AUDUN GARBERG

I et intervju med den svenske visen Dagens Nyheter tar Persson til orde for en statlig milliardpakke som skal skape nye arbeidsplasser og bedre miljø.

— En slik satsning er fullt realistisk og mulig hvis ikke markedskreftene på egen hånd snart setter igang investeringene, sier Persson til avisen. Han vil ikke tallfeste hvor mye penger som skal brukes, men sier idéen er verd å prøve «på meget stort alvor». Sverige kan i følge Persson bli et

økologisk mønsterland i løpet av de neste 25 årene.

Høyere CO2-avgift

Perssons pakke skal ha fire hjørnesteiner. Den ene er omlegging til et varig energisystem. Avvikling av atomkraften er første mål, deretter reduksjon i bruk av olje og kull. Biobrensel nevner Persson som en av delene i framtidens energiforsyning.

Nye styringsinstrumenter, deriblant bedre lover, samt nye og høyere miljøavgifter, er den andre hjørnesteinen i pakken. Blant annet må CO2-avgiften før eller senere økes, varsler Persson. I 1998

kommer en proposisjon til riksdagen, med konkrete mål for den økologiske omstillingen.

Bygging og internasjonalt samarbeid er de to andre hjørnesteinene.

Problemer med EU

EU har flere ganger bremsset svenske miljøkrav. EU-kommisjonen forsøker for eksempel å tvinge Sverige til å gi opp sitt forbud mot den kreftframkallende giften trikloretylen. Men Persson varsler at den svenske regjeringen vil ta opp kampen mot sinkene i Brussel.

— Vi kommer sikkert til å måtte kjempe harde miljøkamper mot EU, og det er mulig at vi skal ta hver omgang «to the bitter end», for virkelig å skape oppmerksomhet og sette press på EU. Vi kan ikke med troverdigheten i behold la EU tvinge oss til å flytte posisjonene bakover, sier Persson til Dagens Nyheter.

— Trenger en annen miljøpolitikk

— Regjeringen vil ikke komme noen vei med planene, sier Moderaternas miljøpolitiske talsmann, Per Olaf Bosson.

N&M Bulletin
SIRI LEHNE NILSEN

— De har få konkrete forslag og det er ikke satt av penger til endringene, sier Bosson, som ikke tror at Sosialdemokratene for alvor vil øke CO2-avgiften.

— Sverige har verdens høyeste CO2-avgift. Jeg tror bare ekstreme venstrepolitikerne kan gå inn for noe sånt, sier han til Natur & miljø

Bulletin. At kjernekraften kan erstattes har han heller ikke tro på.

— Hvor skulle erstatningen komme fra? Biobrensel kan ikke alene erstatte kjernekraften. Olje og gass vil forsterke drivhus- effekten. Vannkraft er det ikke politisk flertall for å bygge ut mer av.

Markedet må med

Bosson ønsker seg en ganske annerledes miljøpolitikk enn det regjeringen legger opp til.

— Vi kommer ingen vei med sentrale direktiver. Behovet for løsninger varierer forskjellige steder i landet. Derfor må beslutningene føres ned på lokalt nivå. Dessuten må markedet

trekkes mer inn i prosessen, mener Per Olaf Bosson.

Loveinde

Miljøpolitisk talsmann i Centern, Lennart Daléus, er derimot godt fornøyd med planene.

— Persson mener helt klart alvor når han sier at kjernekraften må bort. Det er vi glade for. Han har også snakket en del om krets- løpsamfunnet, og vil bruke en milliard kroner i løpet av fem år på ombygging av bosteder. Også det høres bra ut, sier Daléus. Han syns at planene er lite konkrete, men regner med at Persson vil utdype etter hvert.

— Han har leid inn miljøengasjerte medarbeidere. Det er en bra start.

Flere vil ha el-bil

I november starter General Motors salget av el-bilen EV1. Etterspørselen er tre ganger høyere enn produksjonen, men fabrikken vil ikke selge bilene på vanlig vis.

N&M Bulletin
JENS P. TOLDNÆS

For første gang siden begynnelsen av dette århundret kommer serieproduserte elektriske biler på markedet. General Motors starter salget av bilen EV1 i Arizona og California i november.

Mange vil kjøpe

Så langt har fabrikken fått over ett tusen forespørsler hvorav tre hundre er rene bestillinger, skriver avisen Los Angeles Times. Dette utgjør et behagelig problem for bilgiganten, ettersom bedriften bare har planlagt å produsere 300 biler i første omgang.

Skal leies ut

EV1 koster i utgangspunktet omlag 220 000 kroner. Ved hjelp av skatte- og avgifts- lettelser kan prisen for kunden bli omlag 170 000 kroner. I de første tre årene vil likevel ikke General Motors selge bilene på vanlig vis. EV1 skal i stedet leies ut. I følge datterselskapet Saturn, som har fått i oppdrag å markedsføre bilene, gjøres dette for at kundene ikke skal bekymre seg for batteriproblemer, eller hva bruktbilprisen kommer til å bli.

Kjemisk kartlegging klar i år 3996

100 000 kjemiske stoffer sirkulerer i miljøet uten at vi kjenner til skadevirkningene av dem. Med dagens hastighet vil kartleggingen være ferdig om 2000 år.

N&M Bulletin
JENS P. TOLDNÆS

I 1981 vedtok EU at industrien fritt kan markedsføre kjemiske stoffer uten å måtte føre bevis for at stoffene er uskadelige. En rapport fra det danske Teknologirådet, «Uvurderte kjemiske stoffer», betegner problemet

som «helt uoverskuelig».

Bare 50 i året
Over 100 000 kjemiske stoffer finnes og markedsføres i EU-landene til nå, og OECD har tatt initiativ til å kartlegge de mest brukte. Problemet er at bare omlag 50 blir undersøkt hvert år.

Ingen viten

Med denne hastigheten vil en kartlegging ta omlag 2000 år. Blant stoffene finnes sannsynligvis en mengde med innvirkning på menneskets helse og på miljøet, heter det i rapporten.

— Vi må konstatere at 80-90 prosent av av de kjemiske stoffer vi mennesker setter i sirkulasjon har vi ingen viten om, sier formannen for Teknologirådet, Finn Bro Rasmussen, mangeårig formann for EU-kommisjonens vitenskapelige rådgivningskomite for kjemiske stoffer. ■

Hydro vil bli bio

Norsk Hydro har sikret seg to tredeler av aksjene i selskapet Bioenergi a.s. Hydros mål er å bygge opp bioenergi som et supplement til oljeproduktene og elektrisiteten selskapet selger i dag, skriver Hydro i en pressemelding. Bensinstasjonskjeden Hydro Texaco skal distribuere biobrenselet fra Bioenergi a.s.

Tysk miljøbank

En bank som vil konsentrere sin virksomhet om miljøet er etablert i Nürnberg, skriver Arbeiderbladet.

Kalenderen

18. oktober—17. november: Fotoutstillingen «Det Svarte Triangel» om miljøproblemer i Tsjekkia. På Stenersenmuseet i Oslo. Arrangert i samarbeid med Norges Naturvernforbund og den tsjekkiske ambassade. Mer info: Kåre Olerud, 22715520.

31. oktober—1. november: Internasjonalt symposium om deponering av CO₂ i havet. London. Mer info: 0044 171 957 5700.

4.—15. november: Forhandlinger om biodiversitetskonvensjonen, Buenos Aires.

5.—6. november: Renesedager i Grimstad. Fagseminar om biologisk fosfor-nitrogrenfjerning og slambehandling. Arrangert av Høyskolen i Agder, Grimstad kommune og NKF. Mer info: 3725 3000.

8. november: Lokal agenda 21. Konferanse i Oslo arrangert av Kommunenes sentralforbund og Miljøheimet.

5.—8. november: Nordisk konferanse og messe om farlig gods i Göteborg. Mer info: 0046 31 708 8000.

13.—17. november: World Food Summit i Roma. FN-konferanse om matvaresikkerhet.

14. november: Flomtiltaksseminar, Gamle Koppang stasjon. Påmelding/flere opplysninger: Stor-Elvdal kommune, 62 46 00 00.

15.—16. november: Seminar og utstilling av alternative energikilder, Høgskolesenteret i Vestfold. Mer info: Vestfold energitjenester, 3331 5150.

21.—22. november: Naturgasskonferansen i Trondheim. Mer info: Norsk Petroleumsforening, 7354 0326.

25.—29. november: Forhandlinger om nye miljøavtaler i regi av ECE-konvensjonen, Geneve.

2. desember: GRIP forum '96: Miljøeffektivitet? Styrket konkurransevne for norske virksomheter. Oslo. Mer info: 2257 3600.

9.—18. desember: Forhandlinger om ny klimaavtale, Geneve.

Høsten 1997: Tredje partskonferanse under klimakonvensjonen, Japan.

Vi fyrer mer med olje

Hittil i år har salget av lette fyringsoljer, fyringsparafin og tung fyringsolje økt med henholdsvis 22,2, 21,8 og 18,3 prosent i forhold til samme periode i fjor, melder Statistisk sentralbyrå. Økningen skyldes trolig hovedsaklig en kald vinter og fokusering på høyere strømpriser.

Også salget av andre oljeprodukter går opp. Hittil i år har salget av autodiesel og

marine gassoljer begge steget med 8,7 prosent. Salget av jetdrivstoff har gått opp 8,9 prosent. Totalt i perioden fra januar til og med september i år er det solgt 7 030 millioner liter oljeprodukter, en økning på 9 prosent.

I september ble det solgt 839 millioner liter oljeprodukter. Det er en økning på 13,5 prosent i forhold til september 1995.

Stavanger Aftenblad

— avisen for hele familien

NORSK
LOKOMOTIVMANNSFORBUND

STORA[♀]

Stora Fine Paper Norge AS
Postboks 4207 Torshov
N-0401 OSLO

Telefon 22 89 30 00

Telefax 22 15 48 33

Rimelig togreise?

Kundekort gir 50% rabatt på grønne avganger. Hele året.

Grønne avganger finner du massevis av på rutenettet vårt. De er merket med grønne prikker i rutetabellen. Som om ikke dette er nok, gir kortet deg også rabatt på de travleste avgangene. Her får du 20% rabatt, og kan spare enda noen kroner. (Gjelder ikke lokale reiser innen Oslo og Akershus).

Kundekortet koster deg ikke mer enn 380 kroner pr. år. Disse pengene kan du faktisk spare inn allerede på første turen, dersom du reiser tur/retur på en lengre strekning!

Kundekortet kan du få ved å kontakte nærmeste stasjon eller reisebyrå. For nærmere informasjon, ring NSB Kundetelefon 815 00 888 eller din reisebyråforbindelse.

Velkommen til en rimeligere togreise.

Returadresse:
Natur & miljø Bulletin
Boks 2113 Grünerløkka
0505 Oslo

12 Natur & miljø Bulletin**nr. 19 • 1996****Mitsubishi Motors Co**

MMC Norge AS ... et selskap i Motor Gruppen
Postboks 43 Risløkka, 0516 Oslo
Kontor: Østre Akers vei 62
Telefon: 22 65 14 20
Fax: 22 64 96 99

**KRISTIANSAND
KOMMUNE****NORSK SPESIAL OLJE****ENOK
NORD**

Fylkeshuset, 9005 Tromsø
Telefon 77 62 32 59 Telefax 77 62 30 81

OSLOVEI

Oslo Vei er en kommunal bedrift
som tilbyr effektive og konkurransedyktige
tjenester innen planlegging, prosjektering,
bygging, drift og vedlikehold av veier.

Herslebs gate 19, 0561 Oslo
Tlf.: 22 66 20 20, Faks: 22 66 22 20

OSLO KOMMUNE
Byrådsavdeling for
miljø og samferdsel
Rådhuset 0037 Oslo

AKZO NOBEL**Thor's Kemiske Fabrikker****Støtt Naturvern-
forbundet**

BEVAR OZONLAGET!

Stiftelsen Returprosjektet
er et landsomfattende mottak
av brukte KFK-gasser
for gjenvinning og/eller
destruksjon.

STIFTELSEN**RETURPROSJEKTET***Godkjent mottak av brukte, regulerte kuldemedier***Horgenveien 227****3300 Hokksund****Telefon 32 70 02 60. Faks 32 70 02 59**